

Pamięć i upamiętnianie II wojny światowej w różnych krajach

Cel

Ułatwienie uczenia się o kulturze pamięci otaczającej II wojnę światową na Białorusi, w Niemczech, w Rosji i w Polsce.

Zadania

- **Przedstawić** etapy i cechy szczególne rozwoju kultury pamięci o II wojnie światowej w danych krajach.
- **Zanalizować** szczególne cechy postrzegania historii działań wojennych oraz rolę, jaką odgrywają wspomnienia wojenne w różnych zakresach (pamięć indywidualna i zbiorowa, państwowa polityka pamięci).
- **Przeprowadzić** analizę porównawczą kultury pamięci o II wojnie światowej w wybranych krajach.
- **Zrozumieć** znaczenie zachowania pamięci o tragicznych wydarzeniach wojennych jako ważnego elementu życia każdego z nas jako dobrego obywatela zglobalizowanego, wielokulturowego świata.

Metody pracy

Praca indywidualna, praca w grupach, praca z nauczycielem.

Metody uczenia się

Wolne skojarzenia, konwersacja, „Kafejka światowa”, burza mózgów, prezentacja ustna, porównanie, dyskusja, gra w „plecak”.

Wyposażenie

Projektor, flipchart, markery, urządzenia z dostępem do internetu (w razie konieczności uczniowie przynoszą własne), materiały drukowane.

Przygotowania wstępne

Uczniowie powinni powtórzyć zdobyte w szkole informacje na temat II wojny światowej i przypomnieć sobie, jakie materiały edukacyjne dotyczące tego tematu znajdowały się w ich podręcznikach do historii.

Zalecenia metodologiczne dla nauczyciela

Ważne, by podczas prowadzenia lekcji nauczyciel podkreślił kwestie takie jak możliwość niezrozumienia i potępiania przedstawicieli innej narodowości oraz zaszczepiał tolerancyjną postawę i obiektywne analizowanie okoliczności kształtowania się danej kultury. Celem tego jest zapobieganie rozpowszechnianiu stereotypów na temat sąsiednich narodów i krajów. Lekcja ma charakter modułowy, czyli możliwe jest wykorzystanie albo wszystkich części i zadań w ramach jednej lekcji, albo też wykorzystanie poszczególnych elementów w innych lekcjach, mających podobne cele i podobny kontekst. Nauczyciele mogą też wymieniać lub uzupełniać przykłady pomników, wydarzeń, wspomnień itp. dotyczące miasta lub regionu, w której odbywa się lekcja. W ten sposób lekcja stanie się bliższa i bardziej interesująca dla uczniów.

Schemat lekcji

Część I

Odświeżenie wiedzy i określenie celu

Temat	Metoda nauki	Metoda pracy	Czas
Co wiem o II wojnie światowej: a) w Polsce b) w Rosji c) na Białorusi d) w Niemczech	Wolne skojarzenia – konwersacja	Praca indywidualna, praca z nauczycielem	10 minut

Część II, główna

Nauka materiału

Temat	Metoda nauki	Metoda pracy	Czas
Upamiętnianie Warstwy pamięci Konflikty pamięci	„Kafejka światowa”, burza mózgów	W grupach	15 minut dla każdego „stolika” (zespołu uczniowskiego), razem 45 minut
Prezentacja pracy wykonanej przez stoliki (trzy zespoły uczniowskie)	Prezentacja ustna	Praca z nauczycielem	5 minut dla każdego „stolika”, razem 15 minut

Część III

Rekapitulacja pierwotna i analiza poznanego materiału

Temat	Metoda nauki	Metoda pracy	Czas
Kultura pamięci w różnych krajach	Porównanie, dyskusja	Praca z nauczycielem	15 minut

Część IV

Wnioski

Temat	Metoda nauki	Metoda pracy	Czas
Refleksje studentów na temat poznanego materiału	„Plecak”	Praca samodzielna	5 minut

Część I

Odświeżenie wiedzy i określenie celu

10 minut

Tablica lub flipchart zostają podzielone na cztery części, opisanych nazwami jednego z krajów – Polski, Rosji, Niemiec i Białorusi. Nauczyciel zachęca uczniów do pracy metodą wolnych skojarzeń. Uczniowie zapisują na poszczególnych polach informacje które znają, o których słyszeli, które jako pierwsze przychodzą im do głowy jako wydarzenie II wojny światowej w tych krajach. Wszystkie odpowiedzi są dopuszczalne – koncepcje, nazwy, daty, miejsca pamięci, autorzy książek, uczucia itp.

Oczekiwany rezultat

Nauczyciel:

→ **Dowiaduje** się, co uczniowie wiedzą na temat II wojny światowej we własnym kraju i innych państwach europejskich.

→ **Proponuje** następnie, by powstałe zbiory słów zostały zanalizowane pod kątem następujących pytań:

- Czy o wojnie w innych krajach wiemy dużo, czy mało?
- Dlaczego zapisane listy słów są tak podobne lub tak różne?
- Czy możemy powiedzieć, że każdy z krajów toczył własną wojnę, a powstałe zbiory słów można nazwać opisem różnych wojen?

Część II Główna

Nauka materiału

Uczniowie dzieleni są losowo na trzy grupy. Reszta głównej części lekcji prowadzona jest według metody „kafejki światowej”.

60 minut

Metoda „kafejki światowej” skupia się na nieformalnej dyskusji nad problematycznymi pytaniami, na które istnieje więcej niż jedna odpowiedź, i na temat których ludzie mają wiele różnych opinii (więcej na ten temat w Załączniku 1). Główną zasadą „kafejki światowej” jest brak krytyki: każdy może wyrazić każdą opinię. Wszystkie opinie powinny zostać zapisane na flipcharcie. Pomoże to poznać szerszy kontekst problemu i spojrzeć na niego z różnych punktów widzenia.

Nauczyciel winien następnie zapoznać uczniów z zawartością materiału w trzech tabelach:

Tabela 1

Upamiętnianie wydarzeń II wojny światowej

Prezentowane są fotografie pomników z czterech krajów (Załącznik 2)

- Pomnik Ofiar Wojny w Bad Nauheim (Niemcy);
- Pomnik Poległym i Pomordowanym na Wschodzie w Warszawie (Polska);
- Pomnik „Niezwyciężeni” w spalonej wsi Chatyń (Białoruś);
- Pomnik „Ojczyzna Wzywa” w Wołgogradzie (Rosja).

Zadaniem uczniów jest określić:

- **Co przedstawia pomnik** i jakim wydarzeniom jest poświęcony;
- **Kraj**, w którym znajduje się dany pomnik;
- **Co przekazuje pomnik** (jakie znaczenie nadali mu autorzy / jaki przekaz otrzymuje osoba przyglądająca się mu);
- **Co wpłynęło** na wybór miejsca ustawienia pomnika;
- **Jaka pamięć wojny** jest przekazywana przez pomnik i w danym kraju? Co mówi to nam o społeczeństwie tego kraju?

Warstwy pamięci

Na stole znajdują się cztery karty. Trzy zawierają przykłady pamięci indywidualnej, zbiorowej i oficjalnej (państwowej) w różnych krajach. Czwarta jest pusta – uczniowie powinni wypełnić ją informacjami dotyczącymi ich kraju.

Zadaniem uczniów jest uzupełnienie karty opisem warstw pamięci w ich kraju. Powinni użyć konkretnych przykładów, podobnych do zawartych na kartach dotyczących trzech pozostałych krajów. Mogą podawać cytaty, przykłady działań i wydarzeń historycznych, mniej lub bardziej znanych inicjatyw itp.

Karty należy wypełnić według poniższego klucza

Jakie wspomnienia o II wojnie światowej funkcjonują w Twojej:

- a Rodzinie (przykłady prawdziwej historii lub zbiorowego obrazu).
- b Mieście lub regionie (przykład pamięci lokalnej).
- c Kraju (polityka państwa).

**Materiały na kartę
o Białorusi**
a Wspomnienia dziecka wojny. Wiktor Cybulko urodził się w roku 1935 w mieście Borysów, w okręgu mińskim

Miasto było okupowane. W mieście pozostały głównie kobiety, starcy i dzieci. Władze okupacyjne zapędzały ich do pracy, a potem zaczęły wywozić młodych na roboty do Niemiec. Nie zawsze mieliśmy coś do zjedzenia, brakowało też drewna do palenia w piecu ogrzewającym dom. Było ciężko, strasznie. Nikt nie wiedział, gdzie jest nasze wojsko ani jak skończy się wojna. Mój ojciec zginął na froncie w 1941 roku, a mój starszy brat – piętnastoletni – poszedł do lasu i powrócił dopiero w końcu wojny. Moja matka, siostra i ja spędziliśmy w okupowanym Borysowie trzy lata. Byliśmy przerażeni i głodni. W moim życiu nie doświadczyłem niczego tak strasznego jak wojna.

b Mińsk – Miasto-Bohater

Stolica Białorusi otrzymała miano „Miasta-Bohatera” w uznaniu walki jego mieszkańców i działających wokół niego partyzantów w walce przeciwko niemieckim okupantom. Ponad 130 ulic w mieście nosi imię bohaterów wojennych (Wiery Charuży, Josifa Bielskiego, Wasilija Kozłowa, Władimira Łobanoka, Romana Machulskiego, Fiodora Surganowa, Marata Kazieja, Wasilija Korża, Wasila Tałasza, Isaja Kazińca itd.). Większość z nich było białoruskimi partyzantami. Na ich cześć w różnych częściach miasta wzniesiono pomniki. Samą Białoruś nazywano „krajem partyzantów”.

c Defilada zwycięstwa

9 maja w stolicy Białorusi organizowana jest Defilada Zwycięstwa. Maszerują w niej wojsko, Kompania Honorowa Komendanta Wojskowego Mińska, różne jednostki sił bezpieczeństwa kraju,; prezentowany jest sprzęt wojskowy itp. Do udziału w defiladzie zapraszani są weterani wojenni, uczniowie i studenci oraz przedstawiciele organizacji społecznych. Defiladę odbiera osobiście prezydent Białorusi.

Parada Zwycięstwa w Mińsku, Białoruś. Zdjęcie: transmisja na kanale ONT Channel. Dostępne: Belnovosti

Materiały do karty o Rosji

a Wspomnienia dziecka wojny: Inesy Endalcewej, urodzonej w roku 1937 w Swierdłowsku (ob. Jekaterynburg) na Uralu

Życie było ciężkie. Jedzenie było raczej złe, najczęściej jadalśmy makuchy, coś, co nazywaliśmy „breją”, czyli mąkę gotowaną na wodzie, no i ziemniaki (...) Nasza siostra była tłuściutka i przyjazna. Gdy biegła po podwórzu, żołnierze zawsze zwracali na nią uwagę. Cały czas dostawała smakołyki. Ktoś uszył dla niej fartuszek z kieszenią; gdy wracała, zawsze miała coś ze sobą: cukierki, czekoladę, trochę chleba. Tak przynosiła nam dodatkowe jedzenie.

Strasznie było zgubić kartki (...) Raz włamali się do nas. Mieszkaliśmy na czwartym piętrze. Oni strasznie okradali mieszkania. Mieszkaliśmy w dużej chruszczowce. Mama zaparła drzwi brzoową kłodą (od drzwi do ściany). Pewnej nocy zbudziła się, obudziła też mnie, i mówi „Inoczka, próbują się włamać, chodź, siądziemy”. Oni już prawie otwarli drzwi, usiadłyśmy jednak na kłodzie i zapierałyśmy się o drzwi, tak że nie puściły.

Gdy kogoś trzeba było pochować, zbierali się wszyscy; pocieszali i pomagali.

b St. Petersburg – Leningrad

Biblioteka Uniwersytetu Europejskiego stworzyła wirtualną wystawę książek pt. „Zachowywanie pamięci o Blokadzie Leningradu”: <https://eusp.org/news/pamyat-o-blokade>

Tytuły książek mówią nam wiele o pamięci:

- Blockade. The Tragedy of Leningrad. (Blokada. Tragedia Leningradu) St. Petersburg State University of Technology and Design. Authors and compilers S.B. Borzenko, A.O. Kozhemyakin. St. Petersburg, Rekonstruktsiya, 2014. 227 pp.
- Упрямый город. Блокада, 1941-1944. The Unyielding City. Blockade, 1941-1944 (Niezlomne Miasto. Blokada, 1941-1944) [album fotograficzny]. Auth. foreword V. Nikitin. St. Petersburg, Limbus Press, 2019. 271 pp.
- Drawings by children of Leningrad during the blockade, from the collection belonging to the State Museum of the History of St. Petersburg. (Rysunki dzieci Leningradu

podczas blokady, ze zbiorów Państwowego Muzeum Historii Sankt Petersburga) Indexed album. State Museum of the History of St. Petersburg. Editorial board A.N. Kolyakin, Y.B. Demidenko, E.B. Tratsevskaia. St. Petersburg, 2016. 318 pp.

- Images of remembrance. Monuments in memory of the defenders of Leningrad and the victims of the blockade. For the 100th anniversary of the birth of M.A. Dudin. (Obrazy pamięci. Pomniki upamiętniające obrońców Leningradu i ofiary blokady. Na stulecie urodzin M. A. Dudina) Indexed album. State Memorial Museum of the Defense and Siege of Leningrad, and others. St. Petersburg, Evropeysky Dom, 2016. 89 pp.

c „Nieśmiertelny pułk”. Pierwotnie inicjatywa oddolna. Aktualnie wspierana przez państwo

Głównym zadaniem „Nieśmiertelnego Pułku” jest zachowanie w każdej rodzinie pamięci o pokoleniu, które doświadczyło „Wielkiej Wojny Ojczyźnianej”, jak w Rosji i dawnych republikach ZSRR określa się drugą wojnę światową. Uczestnicy „Nieśmiertelnego Pułku” wspominają i czczą swoich krewnych, którzy w czasie wojny byli żołnierzami, marynarzami, partyzantami, działali w cywilnym lub zbrojnym ruchu oporu, pracowali w przemyśle wojennym, byli więźniami obozów koncentracyjnych, cierpieli z powodu Blokad, czy też byli dziećmi. Każdy uczestnik akcji „Nieśmiertelny Pułk” daje wyraz swej pamięci, biorąc 9 maja udział w paradzie. Idą z fotografią (lub nazwiskiem, gdy fotografii brakuje). Niektórzy oddają hołd pamięci o wojennym pokoleniu samodzielnie, zabierając fotografię, portret czy nazwisko pod Wieczny Ogień, inne miejsce pamięci. Uczestnictwo w akcji „Nieśmiertelny Pułk” jest wyłącznie dobrowolne.

Nieśmiertelny pułk w Sankt Petersburgu. Autor zdjęcia: Vasyatka1, CC BY-SA 4.0. Domena publiczna: [Wikipedia](#)

Materiały do karty o Niemczech

a Oto historia wojenna. Marion Baruch, urodzona w roku 1919 w Hamburgu

Marion urodziła się w rodzinie Georga Barucha, znanego żydowskiego kupca z Hamburga. Ukończyła szkołę średnią, grała na pianinie, rysowała i aktywnie uczestniczyła w życiu kulturalnym. Została projektantką graficzną. W roku 1937 zaczęła pracę w firmie reklamowej, jednak w następnym roku została zwolniona, gdyż była Żydówką.

Wybuch II wojny światowej uniemożliwił Marion emigrację do Wielkiej Brytanii. Mogła wyjechać wcześniej, jednak nie mogła zdobyć się na zostawienie swego ojca. Georg Baruch spędził sześć tygodni w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen. Opuścił go z poważnie odmrożonymi dłońmi. 8 listopada 1941 roku ojciec i córka zostali deportowani do Mińska. Według niektórych przekazów Marion i tam pracowała jako artystka przy malowaniu szyldów.

Dalszy los Marion znany jest z listu Heinza Rosenberga, ocalałego z mińskiego getta. „W czerwcu 1942 roku doszło do zmian personalnych w biurze komendanta – trafił tam Hauptscharführer Rube, człowiek niezwykle okrutny. Pewnego dnia ujrzał piękny szyld i zapytał, kto go namalował. Rozkazał Marion stawić się w biurze komendanta. Po krótkiej rozmowie zabrał ją na cmentarz, gdzie ją zastrzelił”.

b „Stolpersteine” – „Potykacze” w Niemczech i Europie

Jedną z form zachowania pamięci jest umieszczanie „potykaczy”, największego rozproszonego pomnika na świecie. W chodnikach miast ponad 20 krajów Europy umieszczono betonowe kostki o wymiarach 9,6 na 9,6 centymetra. Lokalizacja nie jest przypadkowa – „potykacze” umieszcza się koło domów, w których mieszkała niegdyś niewinna ofiara narodowosocjalistycznego reżimu. Na mosiężnej płytce zdobiącej wierzch każdego „potykacza” znajduje się nazwisko ofiary, jej data urodzenia, poniżej zaś data wywózki i miejsce śmierci. Cel tych kamieni można odgadnąć po ich nazwie: osoba idąca chodnikiem, widząc niezwykle kamień, zatrzyma się, przeczyta wyryte nazwisko i w ten sposób przedłuży pamięć o jednej z osób, które straciły życie w wyniku nazistowskich zbrodni. Przykładem mogą być umieszczone niżej „potykacze” koło jednego z domów przy bulwarze nadreńskim w Düsseldorfie.

Kamienie pamięci (Stolperstein) w Düsseldorfie, Niemcy. Autorka zdjęć: Darya Kasyakova

c Przemówienie prezydenta Republiki Federalnej Niemiec Richarda von Weizsäckera w Bundestagu, 8 maja 1985 r.

Dzień zakończenia drugiej wojny światowej w Europie wspomina dziś wiele narodów. Zgodnie ze swoimi losami każdy naród żywi przy tym odmienne uczucia. [...] My, Niemcy, obchodzimy ten dzień między sobą, i tak musi być. Musimy sami odnaleźć kryteria. Na nic się nie zda, jeśli będziemy oszczędzali siebie, swoje uczucia albo jeżeli będą to w stosunku do nas czynili inni. Musimy mieć i mamy dość siły, aby – tak jak nas na to stać – spojrzeć prawdzie w oczy, bez upiększeń i bez stronniczości.

8 maja to dla nas przede wszystkim dzień rozpamiętywania tego, co ludzie musieli przecierpieć. To zarazem dzień namysłu nad biegiem naszych dziejów. Im uczciwiej obchodzimy ten dzień, tym bardziej jak ludzie wolni możemy przyjąć odpowiedzialność za jego konsekwencje.

8 maja dla nas, Niemców, nie jest dniem radosnym. Ludzie, którzy przeżyli ten dzień świadomie, myślą o całkiem osobistych, a więc i całkiem różnych doświadczeniach. Jedni wrócili wtedy do domu, inni stracili ojczyznę. Jedni odzyskali wolność, dla innych zaczęła się niewola. Wielu było gotowych dziękować choćby za to, że nie będzie już nocnych nalotów i strachu, a udało im się ujsć z życiem. Inni boleli nad ostateczną klęską ojczyzny. Jedni rozgoryczeni w obliczu rozbitych złudzeń, inni wdzięczni za dar nowego początku. [...] 8 maja był dniem wyzwolenia. Wyzwolił nas wszystkich od pomiatającego człowieka systemu narodowosocjalistycznej przemocy. [...]

8 maja to dzień rozpamiętywania. Rozpamiętywać to wspominać jakieś wydarzenie tak czysto i uczciwie, aby stało się częścią naszego wnętrza. Nasza szczerść musi sprostać wysokim wymaganiom. Myślmy dziś w żałobie o wszystkich, którzy wskutek wojny i przemocy ponieśli śmierć.

Myślmy zwłaszcza o sześciu milionach Żydów zamordowanych w niemieckich obozach koncentracyjnych.

Myślmy o wszystkich narodach, które ucierpiały w czasie wojny, przede wszystkim o niezliczonych obywatelach Związku Radzieckiego i Polski, którzy stracili życie.

Jako Niemcy myślmy w żałobie o naszych rodakach, którzy zginęli jako żołnierze, wskutek nalotów bombowych na ojczystej ziemi, w niewoli i w trakcie wygnania z rodzinnych stron.

Myślmy o wymordowanych ludach Sinti i Roma, o uśmierconych homoseksualistach, o zabitych chorych umysłowo, o ludziach, którzy poszli na śmierć za swoje przekonania religijne lub polityczne.

Myślmy o rozstrzelanych zakładnikach.

Myślmy o ludziach we wszystkich okupowanych przez nas państwach, którzy ponieśli śmierć jako uczestnicy ruchu oporu.

Jako Niemcy czcimy pamięć uczestników niemieckiego ruchu oporu, obywatelskiego, wojskowego i wyznaniowego, ruchu oporu robotniczego i związkowego, ruchu oporu komunistycznego.

Myślmy o tych, którzy nie stawiali czynnie oporu, ale woleli raczej zginąć niż zdradzić swoje sumienie. [...]

Ludzie w Niemczech chcą wspólnie pokoju, który niesie sprawiedliwość i prawa człowieka dla wszystkich narodów, także dla naszego. Nie Europa murów ma się pojednać ponad granicami, ale kontynent, który granicom odbierze moc tworzenia podziałów. O tym właśnie każe nam myśleć koniec drugiej wojny światowej. [...]

Tłum. Małgorzata Łukasiewicz, za: *8 maja był dniem wyzwolenia*. Richard von Weizsäcker o II wojnie światowej - (krzysztofruchniewicz.eu)

Materiały do karty o Polsce

a Wspomnienia wojenne dziecka. Zdzisław K., powiat drohobycki, województwo lwowskie. (pisownia oryginalna)

Najsmutniejszym moim dniem był ten dzień w którym moja mama zachorowała w nocy. Niebyło lekarza ani nikogo tylko ja sam. Musiałem stać i grzać wody. Ale niebyło drzewa. Poleciałem na podwurze i znalazłem kawałek szczabki. Zapaliłem i zagrzałem wody bo bardzo kłóło matkę koło serca. Ale to nic nie pomogło bo musiałem iść do szpitala w nocy arz do drugiego posiołka. Na drugi dzień gdy matka była w szpitalu poszedłem po lipioszki ale rosyjanki nie chciały sprzedać. Powiedzieli mnie że matka nie pracuje to niedadzą chleba. Ja odeszłem z płaczem i siedłem na okno. Siedziałem na ognie i skrobałem się bo bardzo gryzły wszy. Poszedłem na bazar i musiałem kraść marchew. Gdy matka szła ze szpitala to podrodze zemdląła bo była bardzo głodna. Ja siedziałem na oknie gdy zobaczyłem mamusie, to poleciałem do niej. Ja opowiedziałem wszystko matce to matka poszła do komendanta a on jej odpowiedział że nic jemu do tego. Potem gdy było nabożeństwo i było Wojsko Polskie to Rosyjanie wyśmiewali się. Że my chodzimy na nabożeństwo

Szczęśliwy jestem że już wyjechałem stego piekła

Za: *„W czterdziestym nas matko na Sibir zesłali...” Polska a Rosja 1939-1942*, opr. I. Grudzińska-Gross, J. T. Gross, Kraków 2008, s. 103-104.

b Tablica pamiątkowa w Warszawie

Tablica pamiątkowa w Warszawie, Polska. Autor zdjęcia: Thunderman83. Domena publiczna: [Wikimedia](#)

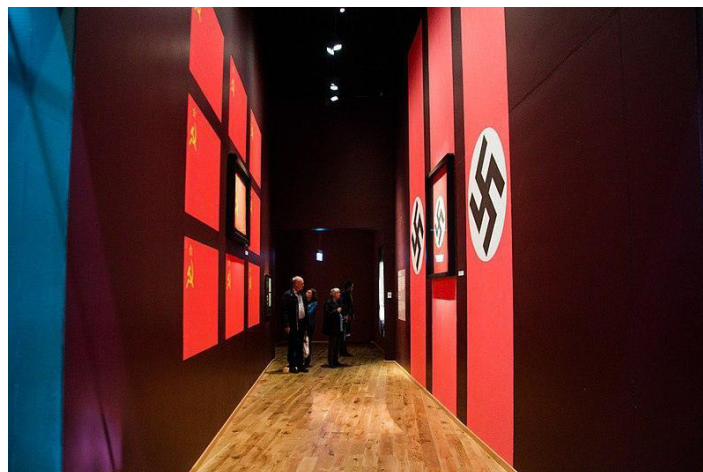
Jedna z tablic pamiątkowych na budynku przy Alei Szucha w Warszawie, zaprojektowana w roku 1949 przez Karola Tchorka: „Miejsce uświęcone krwią Polaków poległych za wolność Ojczyzny”.

W latach 1939-1945 piwnice tego budynku były wykorzystywane przez gestapo jako miejsce torturowania i zabijania polskich patriotów.

W Warszawie i innych polskich miastach znajduje się bardzo wiele podobnych tablic.

c Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku

Wystawa muzeum przedstawia wojnę nie tylko w Polsce, ale też w szerszym kontekście europejskim (co było przyczyną wielu sporów i dyskusji). Jest w nim na przykład sala poświęcona blokadzie Leningradu

Muzeum Drugiej Wojny Światowej w Gdańsku, Polska. Autor zdjęcia: Mitch Altman, CC BY-SA 2.0. Domena publiczna: [Wikimedia](#)

Uderzającym przykładem zmiany lub utraty pamięci jest poziom wiedzy i stosunek młodych ludzi do miejsc upamiętnienia. Współczesne przykłady niektórych poczynań młodzieży w okolicach pomników w różnych krajach wywołały publiczną debatę nie tylko na temat pamięci o wojnie, ale w ogóle o pamięci historycznej. Są to rzeczywiste konflikty pamięci, które należy brać pod uwagę, i które należy oceniać.

Zadaniem uczniów:

- **Est zanalizować** zachowanie ludzi w miejscach pamięci
- **Określić** jego powody
- **Wyrazić** własną ocenę danego zachowania
- **Zaproponować** sposoby rozwiązania takich sytuacji konfliktowych.

Przypadki do analizy:

1. Niemcy: Pomnik Pomordowanych Żydów Europy w centrum Berlina. Był on wielokrotnie wykorzystywany przez dzieci i młodzież jako miejsce robienia sobie selfie, ćwiczenia jogi i różnych zabaw – biegania, skakania. Fotografie zamieszczano w mediach społecznościowych, często z zabawnymi komentarzami¹.

(Shutterstock.com)

Pomnik Pomordowanych Żydów Europy w Berlinie, Niemcy.
Zdjęcie: Shutterstock

2. Rosja: W roku 2015 szóstka dziewcząt z grupy tanecznej z Noworosyjska „twerkowała” na tle pomnika Małej Ziemi, poświęconej bohaterskim wyzwolicielom miasta. Po zamieszczeniu filmu w internecie grupa zdobyła dużą popularność w swoim mieście i w całej Federacji Rosyjskiej².

„Twerk i Pomnik Przyczółka Małej Ziemi”. Video: YouTube

¹ Dla nauczyciela: możliwym powodem takiego zachowania było nie pragnienie drwienia z historii czy beczczenia pomnika, ale po prostu brak wiedzy na temat monumentu i wydarzeń, które upamiętnia.

² Dla nauczyciela: można omówić z uczniami powody, dla których uczestniczki sięgnęły po tę metodę zrealizowania swego celu.

3. Polska i Białoruś: jedenaście osób w wieku 20-27 lat, Polacy i Białorusini, wykonali performance na terenie dawnego niemieckiego obozu Auschwitz. Rozebrali się do naga i przykuli się do siebie i do płotu, wcześniej zarzynając nożami kilka owiec. Młodzi ludzie wywiesili też białą flagę z czerwonym napisem „love” zamiast „Arbeit” na bramie obozu (napis głosi „Arbeit macht frei”, „Praca czyni wolnym”). Nawoływali do potępienia wojen na świecie³.

Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady Auschwitz-Birkenau, Oświęcim, Polska. Autor zdjęcia: Bibi595, CC BY-SA 3.0. Domena publiczna: Wikipedia

4. Prezentacja pracy poszczególnych „stolików”

Po pracy w grupach („stolikach”) ich członkowie wracają na swoje miejsca i po kolei prezentują rezultaty wysiłku wszystkich trzech zespołów. Zalecane jest podkreślenie 3-5 kluczowych pomysłów i wykorzystanie ich jako wniosków.

Część III

Rekapitulacja wstępna i analiza poznanego materiału

15 minut

W tej części lekcji uczniowie formułują definicję pojęcia „kultura pamięci”. W tym celu wypełniają poniższą tabelę porównawczą:

Porównywany czynnik	Niemcy	Rosja	Polska	Białoruś
Co pamiętają ludzie				
Dlaczego pamiętają				
Główna różnica				
Co jest wspólne dla wszystkich				
Jakie wspólne elementy chciałbyś widzieć w pamięciach o wojnie w różnych krajach?				

Część IV

Refleksje

5 minut

Gra w „plecak”

Nauczyciel moderuje ostateczne refleksje na temat lekcji (omówione w temacie w części III „Rekapitulacja pierwotna i analiza poznanego materiału”). Na podstawie swojej pracy na lekcji uczniowie samodzielnie decydują, jaką część wiedzy / doświadczeń / myśli / emocji zdobytych na lekcji zabiorą ze sobą, a co „wyrzucą” (czyli z czym się nie zgadzają), jak również nad czym będą się jeszcze zastanawiali.

³ Dla nauczyciela: można omówić czynniki, które skłoniły uczestników performance do wybrania tej metody osiągnięcia swego celu.

1

Nauczyciel opisuje szczególne cechy pracy, zasady i spodziewany rezultat. Uczniowie dzielą się na grupy po 5-7 osób. W każdej grupie wybierany jest moderator stolika. Każdy z nich otrzymuje dodatkowe instrukcje: „Jesteś powiernikiem wiedzy twojej grupy. Twoim zadaniem jest zapisywanie informacji i przekazanie jej pozostałym grupom. Zadbaj, by wszyscy uczestniczyli w dyskusji, zachęcaj do wyrażania zdania, pisz wyraźnie. Wszystkie pomysły mają być przyjmowane bez krytyki”. Każda z grup otrzymuje kartę z flipchartu i kolorowe pisaki w celu spisywania pomysłów. Na karcie zapisywany jest temat poddawany pod dyskusję. Można też zapisywać pomysły na przyklejanych karteczkach i umieszczać je na karcie flipchartu.

2

Uczniowie mają otrzymać czas na znalezienie wszelkich możliwych odpowiedzi na zadane pytanie. Moderator stolika ma zanotować wszystkie pomysły bez krytyki. Czas przeznaczony na zadanie zależy od stopnia skomplikowania tematu – zwykle jest to od 10 do 20 minut, jako że najlepsze pomysły nie przychodzą natychmiast, ale po kilku falstartach. Zbyt długi czas jednak też jest niewskazany, jako że uczniowie tracą zainteresowanie i energię.

3

Na polecenie nauczyciela uczestnicy przesiadają się między stolikami (np. zgodnie z ruchem wskazówek zegara). Moderator stolika zostaje, wita nowy zespół, przedstawia im temat i omawia wyniki pracy poprzedniej grupy. Nowa grupa dodaje swoje pomysły do listy. Dla przejrzystości można zapisywać nowe pomysły innym kolorem lub w innej części karty. Ten etap też zwykle trwa od 10 do 15 minut. Następnie grupy przesiadają się ponownie, znów na polecenie nauczyciela. Łącznie przesiadać będą się trzykrotnie, ponieważ zagadnienie „kultura pamięci” zawiera trzy tematy. Czas na dyskusję jest stopniowo ograniczany, za drugim razem do 7-10 minut, na koniec zaś do pięciu.

4

Uczniowie wracają na swoje początkowe miejsca (do stolików, przy których rozpoczęli tę fazę lekcji) i podsumowują wyniki swych dyskusji, porządkują swoje pomysły, wyciągają wnioski i prezentują je na kartach flipchartu.

5

Prezentacja wyników pracy poszczególnych stolików.

Źródło: <https://rulesplay.ru>

Załącznik 2

Pomnik Ofiar Wojny w Bad Nauheim, Niemcy

Zdjęcie: [wwii.space](#)

Pomnik Poległym i Pomordowanym na Wschodzie w Warszawie, Polska

Autor zdjęcia: Adam Gryczuk, CC BY-SA 3.0 pl. Domena publiczna: [Wikipedia](#)

Pomnik „Niepokonani” w spalonej wsi Chatyń (Białoruś)

Autor zdjęcia: John Oldale.
Domena publiczna: [Wikipedia](#)

Pomnik Matka Ojczyzna Wzywa w Wołgogradzie, Rosja

Zdjęć: [Ria Novosti archives](#)

Materiały dla uczniów

4. Prezentacja pracy poszczególnych „stolików”

Tabela porównawcza:

Porównywany czynnik	Niemcy	Rosja	Polska	Białoruś
Co pamiętają ludzie				
Dlaczego pamiętają				
Dlaczego pamiętają				
Co jest wspólne dla wszystkich				
Jakie wspólne elementy chciałbyś widzieć w pamięciach o wojnie w różnych krajach?				

1

2

3

4

